8.11.2016

SuoMaa - Suomenselän ja maanselän ekologisen yhteyden turvaaminen

Pikkulinnut ne laittaa
pesän joka paikkaan vaan...

KUINKA KOTKAN TEKOPESÄ RAKENNETAAN?

Kotka eli maakotka (*Aquila chrysaetos*) on Suomessa vaarantunut (VU), rauhoitettu ja erityisesti suojeltava laji. Kotkien määrää rajoittaa tällä hetkellä muun muassa sopivien elinympäristöjen, erityisesti pesäpaikkojen puute. Myös kaikenlainen häirintä pesäpaikoilla on uhka kotkalle.

Suomen luonnonsuojeluliiton SuoMaa-hankkeessa rakennettiin vuosina 2013-15 yhteensä 40 kotkan tekopesää. Rakentamisurakan varsinaiset tulokset nähdään vasta vuosien kuluessa, sillä kotka ei yleensä hyväksy tekopesää heti sen rakentamisen jälkeen. Jo kesällä 2015 nähtiin kuitenkin rohkaiseva poikkeus. Kotkapari oli hyväksynyt edellisenä kesänä rakennetun tekopesän pesäpaikakseen. Pesintä tuotti yhden eteläisimmistä maakotkan poikasista. Hienoa!

Kotkan tekopesän rakentaminen on useampivaiheinen prosessi. Jos taustatöitä ei tehdä kunnolla, on pesänteko suurella todennäköisyydellä turhaa. Kotkalla on lajityypilliset mieltymyksensä ja perusvaatimuksensa, joita ei voi ohittaa. Tämä ohje kokoaa yhteen keskeiset neuvot kotkien ystäville, jotka harkitsevat tekopesien rakentamiseen ryhtymistä. Onnea matkaan ja jäitä hattuun!

Miksi tekopesiä tarvitaan

Tekopesät auttavat kotkia erityisesti alueilla, joilla riittävän tukevaoksaisia, vanhoja lakkapäämäntyjä ei enää ole. Talousmetsien ohutoksaiset ja heiveröiset puut sopivat huonosti kotkien pesäpuiksi. Kotkan pesänteon vaikeudet ymmärtää helposti, kun katsoo mitä tahansa puuta lähellään ja miettii, että saisiko itse rakennettua siihen metrin halkaisijaltaan olevan risulinnan – tuomalla paikalle vain yhden sormenpaksuisen risun

Suomen luonnonsuojeluliitto – Finnish Association for Nature Conservation
Itälahdenkatu 22 b A, FI-00210 Helsinki, Finland | tel. +358 9 228 224
www.sll.fi/suomaa | suomaa@sll.fi

kerrallaan. Juuri siksi tarvitaan tekopesiä, joissa pesän pohja tehdään kotkalle valmiiksi. Kun pohjustus on kunnollinen, kotka kyllä itse viimeistelee pesästä haluamansa kaltaisen.

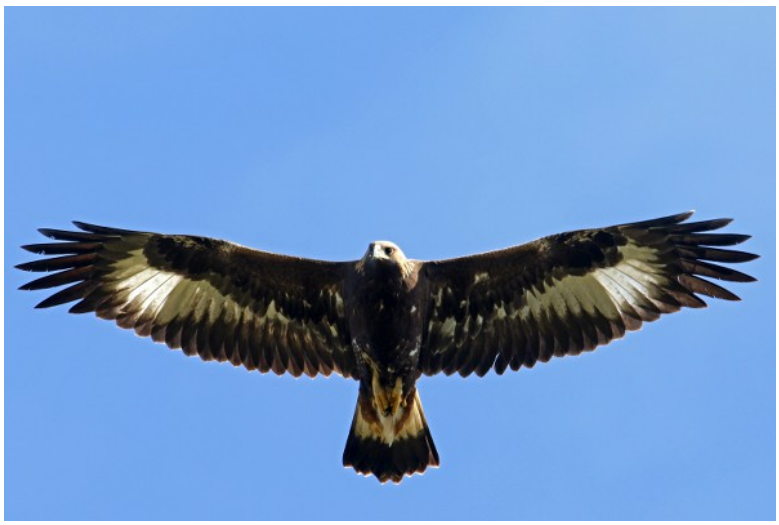

Kysy lupa maanomistalta

Pesän rakentamiseksi tarvitaan lupa maanomistajalta. Suuren petolinnun pesäpuu on automaattisesti luonnonsuojelulain suojaama ja siksikin on tärkeätä, että alueen omistaja tietää mihin ryhtyy.

Selvitä kotkien reviirit

Paikan valinnassa tarvitaan kuitenkin muutakin kuin lupa. Ensimmäisenä pitää tarkistaa, missä sijaitsevat lähimmät asutut pesät. Niiden lähelle on turha tehdä tekopesää, sillä kotka puolustaa noin sadan neliökilometrin laajuista reviiriään tiukasti muita kotkia vastaan. Tekopesä alle kymmenen kilometrin etäisyydellä viereisestä pesästä olisi siis melkein varmasti turha. Ja kun tekopesän rakentamisessa hikoilee keskimäärin kolme tuntia puunlatvassa ja sitä ennen maastossa, ei jo valmiiksi tuhoon tuomittua yritystä viitsi tehdä. Asutut pesät taas pidetään suojelusyistä mahdollisimman harvojen tiedossa, eli jo niiden selvitys voi olla hankalaa.

Sopiva puu löytyy "kotkankatseella"

Jos ajateltu paikka osoittautuu olevan vapaalla reviirillä, siirrytään vaiheeseen kaksi; ilmakuvatarkasteluun. Netin karttapalveluista löytyy melko ajantasaisia kuvia. Niiden avulla voi arvioida suunnitellun pesäpaikan ympäristöä: onko riittävästi soita tai muita rauhallisia saalistusmaastoja? Kuinka lähellä on asutusta, teitä tai muita häiriötä aiheuttavia tekijöitä? Löytyykö niin suuripuustoista metsää, että pesän pystyy ylipäätään tekemään? Voisiko pesän paikan saada kotkalle riittävät lentoreitit tarjoavaan suonlaitaan tai mäenrinteeseen? Jos etukäteistarkastelu näyttää hyvältä, lähdetään paikanpäälle. Maastossa etsitään paras puu. Kriteerit määrää ”kotkankatse”, jonka kaltaista ei yhdelläkään ihmisellä ole. Silti kokenut kotkanpesien tarkastaja voi arvioida paikkaa ”sillä silmällä”. Maastossa sopivaa puuta etsiessä kuluu vaihtelevasti tunnista useampaan, riippuen paikan etäisyydestä ja sattumasta, siitä kuinka pian ”kotkamainen” paikka löytyy.

Suomen luonnonsuojeluliitto – Finnish Association for Nature Conservation
Itälahdenkatu 22 b A, FI-00210 Helsinki, Finland | tel. +358 9 228 224
www.sll.fi/suomaa | suomaa@sll.fi

Kotka on iso ja tarvitsee pesältä lähtiessään tilaa pudottautua lentoon. Pesältä pitää olla riittävän leveät lentoreitit, mieluiten ainakin kahteen suuntaan. Kotka myös pitää hulppeista maisemista ja silti suojaisesta paikasta. Pesältä pitäisi siis näkyä koko maailma, mutta pesä ei saisi näkyä juuri minnekään. Siinäpä paikanvalinnalle haastetta.

Puun on kestettävä pesän ja kiipeäjän paino

Kun puu on valittu, ei kun varusteet repuista ja sitten puuhun. Kiipeäminen nostaa aina hien pintaan. Pesä tehdään yleensä jonnekin 12-22 metrin korkeuteen. Korkeus riippuu täysin paikasta. Jyrkässä rinteessä pesän ei tarvitse olla korkealla, tasamaalla on syytä pyrkiä ylemmäs. Maakotkan pesä ei juuri koskaan ole ihan puun latvassa – toisin kuin sääksen pesä, joka on lähes aina latvassa. Samaan malliin sijoitetaan tekopesäkin. Rakennuspaikalle on kannettu tilanteesta riippuen vähintäänkin erilaisia kiipeämis- ja turvavarusteita sekä rakennuspuuhassa tarvittavat sahat, kirveet, vasarat, köydet yms. Toisinaan joutuu heikko-oksaisiin puihin tekopesää tehtäessä raahaamaan paikalle myös lankkua tai muuta puutavaraa. Jotkut tekevät pesänpohjan jopa harjateräksistä. Itse olen pyrkinyt ”luomupesiin”.

Joka tapauksessa pesän on oltava kestävä, sillä talven lumikuorma ja aikanaan kotkan itsensä lisää rakentama pesä voivat yhdessä painaa satoja kiloja. Oma mittarini on varusteineen reilusti yli satakiloinen painoni: jos valmiin tekopesän päällä ei uskalla vapaasti seisoa, ei sitä olisi kannattanut tehdäkään. Lisäksi pesän reunalla on kiva lopuksi istuskella ihailemassa maisemaa kotkanpoikasen tasolta. Onnistuneessa paikassa horisontti on etäällä.

Suomen luonnonsuojeluliitto – Finnish Association for Nature Conservation
Itälahdenkatu 22 b A, FI-00210 Helsinki, Finland | tel. +358 9 228 224
www.sll.fi/suomaa | suomaa@sll.fi

Varaa riittävästi apua, aikaa ja ajatusta

Rakentamisessa apuhenkilö alhaalla on välttämätön. Apuhenkilön tehtävä on sahailla pohjapuut sopivaan mittaan, haalia paikalle pikkurisuja ja muita pesänpohjaa tiivistäviä aineksia, sekä tietysti kiskoa materiaalit köydellä puuhun – aina pesämestarin ohjeiden mukaan.

Puussa kuluu useampi tunti. Hiki lentää ja mustelmia syntyy, mutta kiire tai kivun pelko ovat mahdottomia käsitteitä parikymmentä metriä maanpinnan yläpuolella. Puussa 99% onnistuminen ei riitä. Ei ole varaa yhteenkään virheeseen. Siksi rakennushomma on alhaalta katsoen välillä kuin hidastetusta mustavalkoelokuvasta. Puussa olijaa ei kuitenkaan sovi alhaalta hoputtaa.

Toisaalta fyysinen rasitus on puussa kova jo pelkästään siksi, että työasennot ovat mielikuvituksellisia. Usein mietin, että kuinka muutama tunti puussa voikin tuntua niin tiukalta puristukselta? Kummasti korkealla toimiminen kuitenkin saa pitämään tiukemmin oksasta kiinni. Ja huonojen työasentojen vuoksi koko kroppa on jatkuvassa lihasjännityksessä. Puussa jokainen liike on tehtävä harkiten ja turhaa välttäen, siis vain juuri siihen yhteen asiaan keskittyen. Ehkä juuri siksi parin päivän maastokeikka tekee hyvää paitsi fysiikalle, myös pääkopalle.

Viimeistelyt lienevät jokaisen pesäntekijän henkilökohtaisia juttuja – niitähän ei kukaan pesälle nousematta näe. Tarkoitus on kuitenkin tehdä loppusilaus, sellainen kodin stailaus, joka saa kotkanaaraan hyväksymään pesän vaikka heti seuraavana keväänä. Lopputuloksen pitää kestää kotkan katse.

Lisätietoja:

Risto Sulkava, FT
Suomen luonnonsuojeluliiton hallituksen puheenjohtaja
risto.sulkava@sll.fi
puh. 040 5456472

Valokuvat: Pesänrakennus/Matti Sissonen. Nuori Kotka/Markku Saarinen. Kiipeäjä/Risto Sulkava. Valmista tuli/Ari Aalto. Risto ja kotkanpoikanen/Ari Aalto. Teksti: Risto Sulkava. Toimitus: Virpi Sahi.

Suomen luonnonsuojeluliitto – Finnish Association for Nature Conservation
Itälahdenkatu 22 b A, FI-00210 Helsinki, Finland | tel. +358 9 228 224
www.sll.fi/suomaa | suomaa@sll.fi